

KS. CZESŁAW KRAKOWIAK  
Lublin

## Z MISTAGOGII CELEBRACJI CHRZTU DZIECI W ŚWIETLE KATECHIZMU KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Liturgia jest dla wierzących nieustanną szkołą wiary, moralności i modlitwy<sup>1</sup>. Jednak aby ten cel mogła osiągnąć, uczestniczący w niej winni być odpowiednio wtajemniczeni w święte znaki, symbole i obrzędy, z których „jest utkana celebracja sakramentalna” (KKK 1145). Kościół bowiem pragnie wszystkich wierzących doprowadzić do „pełnego, świadomego i czynnego udziału w obrzędach liturgicznych, którego domaga się sama natura liturgii” (KL 14). Jedną z form przygotowania wierzących do takiego uczestnictwa jest katecheza liturgiczna. Ma ona na celu „wprowadzenie w misterium Chrystusa” (jest „mistagogią”), przechodząc od tego, co widzialne, do tego, co niewidzialne, od znaku do tego, co on oznacza, od „sakramentów” do „misteriów” (KKK 1075). Chodzi w niej o wyjaśnienie istoty liturgii, celów i warunków właściwego w niej uczestnictwa oraz znaczenia znaków i symboli, którymi się ona posługuje (por. KL 35, 3)<sup>2</sup>. Nie wolno jednak zapominać, że także sama liturgia jest „uprzywilejowanym miejscem katechezy Ludu Bożego” (KKK 1074). Katecheza liturgiczna ma więc na celu wprowadzenie w misterium Chrystusa i w tym sensie jest mistagogią.

Istnieje zatem ścisły związek między katechezą i liturgią. Związek ten jest dwojakiego rodzaju: liturgia jest ważnym źródłem dla katechezy, ale także odpowiednio prowadzona katecheza prowadzi do liturgii<sup>3</sup>. O znaczeniu katechezy dla właściwego wychowania liturgicznego, zwłaszcza dzieci i młodzie-

---

<sup>1</sup> Por. F. M a ł a c z y ń s k i, *Funkcja wychowawcza liturgii*, RBL 21(1968), s. 244-251.

<sup>2</sup> Por. J. G r z e ś k o w i a k, *Katecheza a wychowanie do symboliki liturgicznej*, „Katecheta”, 20(1976), nr 9-10, s. 197-203.

<sup>3</sup> Por. B. M o k r z y c k i, *Liturgia jako źródło i cel katechezy*, AK 91(1978), s. 99-118; M. M a j e w s k i, *Propozycja katechezy integralnej*, Łódź 1978, s. 70-76.

ży, mówi wiele *Ogólna Instrukcja Katechetyczna* (por. nr 25-45). Zawarte w niej wskazania winny być realizowane w czasie katechezy na wszystkich poziomach nauczania.

## I. ZWIĄZEK KATECHEZY Z LITURGIĄ

Katecheza i liturgia są ze sobą wzajemnie powiązane. Związek katechezy z liturgią polega na tym, że katecheza czerpie treści z liturgii oraz do liturgii powinna prowadzić. Można więc powiedzieć, że liturgia obok Pisma św. i nauczania Kościoła jest głównym źródłem katechezy. Z kolei katecheza konieczna jest do tego, aby w sposób świadomy, czynny, zewnętrzny i wewnętrzny uczestniczyć w liturgii (por. KL 14).

Według soborowej *Deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim* pierwszym środkiem wychowawczym Kościoła jest katecheza, która „oświeca i wzmacnia wiarę, karmi życie wedle Ducha Chrystusowego, doprowadza do świadomego i czynnego uczestniczenia w misterium liturgicznym i pobudza do działalności apostoelskiej” (DWCH 4; por. DB 13-14).

Katecheza jest więc główną funkcją Kościoła, który głosi, że Bóg „chce, aby wszyscy ludzie zostali zbawieni i doszli do poznania prawdy” (1 Tm 2, 4). Ten zbawczy plan Boga i jego realizacja w czasie nosi nazwę historii zbawienia.

Zbawienie ludzi zostało zrealizowane etapami: Stary Testament stanowił przygotowanie na przyjście Mesjasza, czas ziemskiego życia Jezusa Chrystusa był wypełnieniem zapowiedzi zbawienia wszystkich ludzi przez Jego ofiarę krzyża i zmartwychwstanie, natomiast w czasie Kościoła dzięki liturgii uobecnia się dzieło zbawienia dla kolejnych pokoleń (KL 5). Liturgia jest bowiem kontynuacją historii zbawienia. Zadaniem Kościoła jest więc głosić zbawienie dokonane przez Chrystusa i sprawować je „przez Ofiarę i sakramenty, stanowiące ośrodek całego życia liturgicznego” (KL 6). Głoszenie zbawienia ma miejsce w czasie katechezy. Jej celem jest doprowadzenie do komunii z Jezusem Chrystusem, który prowadzi do Ojca i uczestnictwa w życiu Trójcy Świętej (KKK 1698; por. CT nr 18).

W katechezie głosi się, że zbawienie staje się w liturgii udziałem poszczególnych ludzi i całego Kościoła. Zatem główną treścią zarówno liturgii, jak i katechezy jest zbawienie.

Liturgia jest źródłem katechezy w tym sensie, że przez głoszone słowo i celebracje związane z przeżywaniem roku kościelnego ukazuje główne etapy historii zbawienia. Cały rok liturgiczny można uważać za streszczenie, czyli

syntezę historii zbawienia, która jest z kolei treścią katechezy<sup>4</sup>. Obok liturgii roku kościelnego źródłem katechezy jest również liturgia sakramentów świętych oraz Liturgia Godzin. Sakramenty święte wymagają wiary przyjmującego, ale także jako święte znaki tę wiarę wyrażają i dają jej wzrost (KL 59).

Liturgia jest źródłem dla katechezy przez to, że modlitwy, obrzędy, znaki i symbole liturgiczne zawierają w sobie wielkie bogactwo doktrynalne. W nich zawarte są głównie treści objawienia Bożego i wiary Kościoła oraz dzięki nim dochodzi do osobowego spotkania człowieka z Bogiem. Dlatego, począwszy od *Konstytucji o liturgii* poprzez inne dokumenty Soboru Watykańskiego II oraz *Katechizm Kościoła katolickiego*, bardzo mocno akcentuje się ścisły związek liturgii i katechezy. Jeśli katecheza ma na celu rozwój wiary i coraz doskonalsze poznanie Boga objawiającego się w historii zbawienia oraz działającego w Kościele, to liturgia „jest pierwszym i niezastąpionym źródłem, z którego wierni czerpią ducha prawdziwie chrześcijańskiego” (KL 14).

W liturgii dokonuje się głównie uświęcenie człowieka i oddawanie czci Bogu (KL 7), jednak zawiera ona również „bogatą treść dla pouczenia wierznego ludu” (KL 33). Można więc mówić o katechetyczno-wychowawczym charakterze liturgii Kościoła. Dotyczy to zarówno samych celebracji liturgicznych, jak i specjalnej katechezy liturgicznej w czasie wykonywania świętych obrzędów (KL 35, 3). W ten sposób liturgia staje się nie tylko źródłem katechezy, ale także jej uprzywilejowanym miejscem, gdyż dokonuje się w ramach samej celebracji, w czasie której sam Bóg „przemawia do swego ludu. Chrystus w dalszym ciągu głosi Ewangelię, lud zaś odpowiada Bogu śpiewem i modlitwą” (KL 33)<sup>5</sup>.

Liturgia jest niewyczerpanym źródłem dla katechezy także dzięki wielkiemu bogactwu obrzędów, znaków i symboli, które ściśle związane są z historią zbawienia i życiem Kościoła. Chodzi tu głównie o teksty euchologiczne (modlitwy), gesty, postawy, przedmioty, miejsca, okresy liturgiczne, formuły sakramentalne, aklamacje itp. Zawierają one dla katechezy bardzo ważne

---

<sup>4</sup> T. Ch r o m i k, W. K u b i k, *Liturgia a katecheza*, RBL 20(1967), s. 154-157; S. R e j m o n i a k, *Liturgia w katechezie*, w: *Teoretyczne założenia katechezy młodzieżowej*, red. M. Murawski, Warszawa 1989, s. 308-323; S. R y b i c k i, *Katechizacja a liturgia*, „Katecheta”, 9(1965), nr 4, s. 155-158.

<sup>5</sup> S. L e c h, *Wymiar liturgiczny*, w: *Podstawowe wymiary katechezy*, red. M. Majewski, Kraków 1991, s. 63.

treści, które winny być odpowiednio przedstawione katechizowanym, celem ukazania ich znaczenia w zbawczym dialogu Boga ze swoim ludem<sup>6</sup>.

Księgi liturgiczne zawierające obrzędy sakramentów świętych powinny więc stanowić główne źródło katechezy o poszczególnych sakramentach. Uważna lektura tych ksiąg oraz wnikliwa analiza opierająca się na Piśmie św. i całej tradycji Kościoła (zachodniego i wschodniego), nie tylko ubogaca katechezę, ale jest najpewniejszą gwarancją przekazywania autentycznej nauki Kościoła<sup>7</sup> Uzasadnienie tego stwierdzenia znajdujemy w adhortacji Pawła VI *Catechesi tradendae*: „Katecheza z natury swej jest związana z całym sprawowaniem liturgii i sakramentów, gdyż właśnie w sakramentach, a zwłaszcza Eucharystii, Jezus Chrystus najpełniej działa w celu przemiany człowieka” (CT nr 23). Celem katechezy liturgicznej jest wprowadzenie w misterium Chrystusa. Ma ona zwykle miejsce w parafii jako ośrodku życia liturgicznego (KKK 2226). Dlatego każda celebrowana liturgia sakramentów świętych zawiera zawsze także aspekt katechetyczny. Na taki wymiar liturgii wskazuje wspomniana adhortacja (nr 18) i nowy *Katechizm* (KKK nr 6), w którym liturgia jako celebrowanie misterium chrześcijańskiego jest jednym z głównych „filarów” podtrzymujących całe nauczanie Kościoła (nr 13).

Katecheza winna więc z liturgii czerpać nie tylko treści, ale także siłę duchową, czyli łaskę, aby prawdy wiary i zasady życia chrześcijańskiego poznane w czasie nauczania mogły być skutecznie realizowane w życiu katechizowanych<sup>8</sup>.

Sama liturgia jest także katechezą głównie przez głoszenie słowa Bożego: czytania biblijne i homilie ściśle związane z celebrowaniem sakramentów świętych. To, o czym mówi się na katechezie, staje się rzeczywistością w czasie liturgii dzięki słowu i czynnościom symbolicznym, które składają się na celebrowanie liturgiczne. Święte bowiem znaki liturgii sprawiają to, co oznaczają. Zatem jest ona nie tylko jednym z ważnych źródeł, ale także (sama będąc formą katechezy mistagogicznej) głównym celem katechezy<sup>9</sup> Gdyby zaś katecheza nie prowadziła do liturgii, pozostałaby jedynie nauczaniem o religii, bez życiowych konsekwencji; byłaby wiedzą o Bogu, a nie żywą wiarą, która winna prowadzić do osobowego spotkania ze Stwórcą w liturgii i wprowadzać wiernych we wspólnotę Kościoła.

---

<sup>6</sup> M. M a j e w s k i, *Propozycja katechezy integralnej*, Lublin 1981, s. 72.

<sup>7</sup> L e c h, dz. cyt., s. 67.

<sup>8</sup> M o k r z y c k i, *Liturgia jako źródło i cel katechezy*, s. 115.

<sup>9</sup> Tamże, s. 115-118.

Katechezy prowadzone metodą mistagogiczną znane były już w pierwszych wiekach Kościoła<sup>10</sup>. Przeznaczone były w zasadzie dla neofitów. Obowiązywała wtedy tzw. *doctrina arcani*<sup>11</sup>, według której nie wyjaśniano w wyczerpujący sposób wszystkich obrzędów sakramentalnych przed ich przyjęciem, lecz czyniono to dopiero później, aby nawiązywać do przeżycia religijnego związanego z celebracją liturgiczną. Metoda ta uwzględniała trzy podstawowe elementy: waloryzację znaków, gestów, symboli i słów występujących w obrzędach sakramentalnych; ich interpretację w świetle Biblii i w perspektywie historii zbawienia; zachętę do prowadzenia życia chrześcijańskiego w Kościele jako wyraz nowego życia w Chrystusie zapoczątkowanego przez przyjęcie sakramentów<sup>12</sup>. Metoda ta nic nie straciła na aktualności także dzisiaj. Różnica polega głównie na tym, że katechezy takiej potrzebują obecnie coraz szersze grupy chrześcijan – dorośli, młodzież i dzieci – aby doprowadzić ich od widzialnych znaków i symboli do ukrytych w nich „misteriów” Chrystusa, gdyż – jak stwierdza KL – „...znaki widzialne, których używa święta liturgia dla oznaczenia niewidzialnych spraw Bożych, zostały wybrane przez Chrystusa i przez Kościół” (KL 33). Dotyczy to zwłaszcza sakramentów świętych jako skutecznych znaków łaski, przez które jest nam udzielane życie Boże (por. KKK 1131), a ich celebracja „składa się ze znaków i symboli” (KKK 1145), które „oznaczają i urzeczywistniają zbawienie dokonane przez Chrystusa; zapowiadają i uprzedzają chwałę nieba” (KKK 1152).

## II. ZGROMADZENIE LITURGICZNE JAKO ZNAK KOŚCIOŁA

Chrzest włącza nas do wspólnoty Kościoła. Kościół to przede wszystkim rzeczywistość zespolona, złożona z pierwiastka Boskiego i ludzkiego, powiązanych ze sobą na podobieństwo zjednoczenia natury Boskiej i ludzkiej w Chrystusie (KK 8; por. KKK 787-913)<sup>13</sup>. Ze swej natury Kościół jest społeczny, bowiem panują w nim wzajemne braterskie relacje (KK 50), jest hierarchicznie uporządkowany (KK 19), powszechny (KK 13), misyjny (DM 7),

---

<sup>10</sup> Ś w. C y r y l J e r o z o l i m s k i, *Katechezy*, tłum. W. Kania, Warszawa 1973; Ś w. J a n C h r y z o s t o m, *Katechezy chrzcielne*, tłum. W. Kania, Lublin 1993.

<sup>11</sup> B. N a d o l s k i, *Liturgika*, t. III, Poznań 1992, s. 30.

<sup>12</sup> D. S a r t o r e, *Catechesi e liturgia*, w: *Nuovo dizionario di liturgia*, red. D. Sartore e A. M. Triacca, Roma 1984, s. 227.

<sup>13</sup> E. O z o r o w s k i, *Kościół rzeczywistością Bosko-ludzkiego życia*, w: *Katechizm Kościoła katolickiego. Wprowadzenie*, red. M. Rusecki, E. Pudełko, Lublin 1995, s. 107.

posiadający wymiar eschatologiczny (KK 48). Podstawowym i najbardziej powszechnym znakiem tego Kościoła jest zgromadzenie liturgiczne<sup>14</sup>. Celebracja chrztu dzieci dokonuje się zwykle w czasie niedzielnego zgromadzenia eucharystycznego i przez to wskazuje, że chrzest wprowadza do Kościoła, który reprezentuje miejscowa wspólnota oraz otwiera drogę do Eucharystii w niej celebrowanej.

O zgromadzeniu liturgicznym wzmiankuje już Pismo św., a praktyka niedzielnego zgromadzenia chrześcijańskiego wywodzi się od czasów apostołskich (KKK 2178). Jezus gromadzi i formuje uczniów, którym też objawia tajemnice Królestwa (Mt 13, 10-17). Dzieje Apostolskie wspominają o jednomyślnym trwaniu Apostołów na modlitwie (Dz 1, 13), św. Paweł mówi o schodzeniu się razem jako Kościół (1 Kor 11, 18), a List do Hebrajczyków (9, 1-9) stosuje wiele porównań do zgromadzenia starotestamentalnego. Apokalipsa (21, 1-8) snuje wizję nowego miasta świętego, lub świątyni z dziedzińcem wypełnionym wiernymi (Ap 21, 22-27)<sup>15</sup>

Jako znak Kościoła zgromadzenie liturgiczne jest znakiem przypominającym, oznajmującym i eschatologicznym. Przywołuje na myśl zgromadzenie ludu izraelskiego, które Bóg zwołał, był w nim obecny oraz do niego przemawiał; a w końcu zawarł z zebranim tam ludem przymierze (znak przypominający). Bóg przez działanie Chrystusa gromadzi w jedno „rozproszone dzieci” (J 11, 52), a przymierze realizuje w ofierze eucharystycznej. Nowy lud Boży czyli Kościół powstaje przez przyjęcie sakramentu chrztu i jednocześnie zostaje uzdolniony, jako lud kapłański, do sprawowania kultu „w duchu i w prawdzie”; przeznaczony jest na to, aby ogłaszał dzieła potęgi Tego, który wywiódł swój lud z ciemności do przedziwnego światła (por. 1 P 2, 9; znak oznajmujący). Natomiast w wymiarze eschatologicznym zgromadzenie liturgiczne jest znakiem Kościoła w niebie; zapoczątkowuje Kościół zbawionych, wysławiający Boga i Chrystusa, siedzącego po Jego prawicy. Uwielbienie to dokonuje się w łączności z rzeszą aniołów i świętych: „mieszkańcy nieba, będąc głębiej zjednoczeni z Chrystusem, jeszcze mocniej utwierdzają cały Kościół w świętości, a cześć, którą Kościół tutaj na ziemi oddaje Bogu, uszlachetniają i różnorodnie obracają na większe zbudowanie Kościoła”

<sup>14</sup> Cz. Krakowiak, *Zgromadzenie liturgiczne jako podmiot celebracji*, RBL 42(1989), s. 168; zob. R. Zielaśko, *Parafia jako zgromadzenie eucharystyczne*, STV 6(1968), s. 75-105; S. Cichy, *Zgromadzenie liturgiczne podstawowym znakiem odnowionej liturgii*, ŚSHT 11(1978), s. 43-52.

<sup>15</sup> *Słownik teologii biblijnej*, red. X. L. Dufour, Poznań 1990, s. 385-393, (dalej cyt. – STB)

(KK 49)<sup>16</sup> Ci, którzy obecnie celebrują liturgię, poprzez znaki, którymi się posługują – uczestniczą już w liturgii niebieskiej, gdzie celebracja w całej pełni jest komunią i świętem (por. KKK 1136).

Zgromadzenie liturgiczne ma charakter dialogiczny. W nim Bóg komunikuje się z człowiekiem. Przychodzi w celu zbawienia człowieka, a zebrany lud odpowiada na to Boże wezwanie, równocześnie jednocząc się. Aktem każdego takiego zgromadzenia jest liturgia. W niej swój kapłański urząd wypełnia Chrystus (KL 7; por. DK 5), ale razem z wszystkimi członkami Kościoła. Wszyscy bowiem – mając udział w powszechnym kapłaństwie Chrystusa (DK 2) – uczestniczą w sprawowaniu liturgii. Odnosi się to również do liturgii sakramentu chrztu, którą celebruje całe zgromadzenie liturgiczne<sup>17</sup> KKK mówi wyraźnie, że „liturgię celebruje cała *wspólnota*, Ciało Chrystusa zjednoczone ze swoją Głową” (nr 1140). Zgromadzenie to jest „wspólnotą ochrzczonych, którzy «poświęceni są przez odrodzenie i namaszczenie Duchem Świętym jako dom duchowy i święte kapłaństwo»” (KKK 1141; por. KK 11).

Dniem szczególnie uprzywilejowanym do gromadzenia się ludu Bożego na liturgii jest niedziela<sup>18</sup> Niedziela to „dzień Pański”, w którym celebruje się Misterium Paschalne (KL 106; por. KKK 2177, 1166)<sup>19</sup> Wspomina się wtedy dzień Chrystusowego zmartwychwstania, w którym zmartwychwstały Chrystus spotyka się ze swymi uczniami (Mt 28, 1; Łk 24, 36). Niedzielne zgromadzenie jest widzialnym znakiem wiary, głoszeniem śmierci i zmartwychwstania Chrystusa, miejscem modlitwy, poprzez które buduje się wspólnotę jedności. Szczytem i centrum świętowania niedzieli jest Eucharystia<sup>20</sup>. Dlatego udzielanie chrztu w niedzielę w czasie Eucharystii – Pamiątki Paschy Chrystusa – wskazuje na jego paschalny charakter<sup>21</sup>.

<sup>16</sup> B. N a d o l s k i, *Liturgika*, t. I, Poznań 1989, s. 93-94.

<sup>17</sup> Zob. J. G r z e ś k o w i a k, *Liturgia dziś*, Katowice 1982, s. 218; K r a k o w i a k, *Zgromadzenie liturgiczne*, s. 171-174.

<sup>18</sup> Zob. W. G ł o w a, *Niedziela dniem wspólnoty*, w: *Misterium Liturgii w Katechizmie Kościoła katolickiego*, red. J. Kopeć i in. Opole 1995, s. 180-182; K. J e ż y n a, *Uświęcenie czasu. Dzień Pański w świetle nowego „Katechizmu Kościoła katolickiego”*, w: *Katechizm Kościoła katolickiego. Przesłanie moralne Kościoła*, red. J. Nagórny, A. Derdziuk, Lublin 1995, s. 143-155.

<sup>19</sup> Cz. K r a k o w i a k, *Eucharystia a dzień Pański*, w: *Jezus eucharystyczny*, red. M. Rusecki, Lublin 1997, s. 202-206.

<sup>20</sup> Cz. K r a k o w i a k, *Niedzielna Eucharystia w parafii*, w: *Eucharystia. Misterium. Ofiara. Kult*, red. J. J. Kopeć, Lublin 1997, s. 91.

<sup>21</sup> *Obrzędy chrztu dzieci dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1987<sup>2</sup>, nr 9 (dalej cyt. – OCHD).

Rytuał, zastrzegając, że co do czasu chrztu należy kierować się przede wszystkim koniecznością zbawienia dziecka i zdrowiem matki, a także potrzebami duszpasterskimi, wiąże z sobą chrzest, niedzielę i Eucharystię, jako zakorzenione w Chrystusowym Misterium Paschalnym<sup>22</sup>. Udzielanie chrztu w czasie niedzielnego zgromadzenia liturgicznego jest wyraźnym znakiem włączenia ochrzczonych do wspólnoty Kościoła, która w ten dzień celebruje Pamiątkę Pana, ale także oznacza zobowiązanie ochrzczonych do udziału w niedzielnym zgromadzeniu na Eucharystię. Przypomina także o tym niedzielna aspersion.

### III. SZAFARZ CHRZTU ZNAKIEM CHRYSSTUSA

Chociaż liturgia jest „czynnością” Chrystusa i celebruje ją wspólnota wszystkich ochrzczonych (por. KKK 1136; 1140; 1141), to jednak poszczególni członkowie tej wspólnoty wypełniają różne funkcje, zależne od stopnia święceń, urzędów i czynnego udziału (KL 26; por. KKK 1140). Zgromadzeniu liturgicznemu przewodniczą przedstawiciele hierarchii. Wszyscy biskupi i prezbiterzy są sługami Misterium Paschalnego dokonanego na krzyżu. Oni są „sługami Głowy”, „żywymi narzędziami Chrystusa Wiecznego Kapłana” (DK 12) i szafarzami Bożych tajemnic. Przez nich bowiem Chrystus wypełnia swą własną funkcję, a oni „na swój sposób zastępują” Jego Osobę (por. KL 33; por. DK 12) i są do Niego podobni (KK 28). Prezbiterzy są ponadto znakami biskupa (KL 42)<sup>23</sup>.

W liturgii Chrystus obecny jest w osobie kapłana<sup>24</sup>. Oznacza to, że On sam chrzci, rozgrzesza, składa ofiarę (por. KL 7)<sup>25</sup>. W pierwszych wiekach chrześcijaństwa szafarzami chrztu byli biskupi i prezbiterzy, a nawet ludzie świeccy. Od synodu w Elwirze aż do Soboru Florenckiego nauka o szafarzu chrztu przechodzi ewolucję (por. BF VII 232 i BF VII 240). Od Soboru Florenckiego Kościół głosi już niezmiennie, że każdy człowiek może ważne udzielić chrztu. Według Konstytucji o Kościele ostatniego Soboru szafarzem

<sup>22</sup> B. N a d o l s k i, *Liturgika*, t. III, Poznań 1992, s. 35.

<sup>23</sup> J a n P a w e ł II, *Wierzę w Kościół, jeden, święty, powszechny i apostołski*, Watykan 1996, s. 284; W. Ś w i e r z a w s k i, *Różne rodzaje posługiwania, ale jeden Pan*, Kraków 1984, s. 63-70.

<sup>24</sup> S. C z e r w i k, *Prezbiter przewodniczący sprawowaniu liturgii – sakramentem Chrystusa w Duchu Świętym i w Kościele*, RBL 42(1989), s. 179-186.

<sup>25</sup> P i u s XII, *Encyklika o Kościele – Mistycznym Ciele Chrystusa*, Londyn 1945, s. 7.



zwyczajnym chrztu uroczystego jest także diakon (KK 29; por. KL 68), a szafarzami chrztu nieuroczystego są również świeccy (KK 17)<sup>26</sup>. Zatem niezależnie od tego, kto jest szafarzem chrztu, duchowny czy świecki, jest on zawsze znakiem Chrystusa. Zasadę tę głosił już św. Augustyn, a odwołuje się do niej KL 7: „gdy ktoś chrzci, sam Chrystus chrzci”

#### IV. ZNAK KRZYŻA NA CZOLE

Pierwszą grupę znaków i symboli obrzędu chrztu dzieci stanowią te, które dawniej były zasadniczo związane z instytucją katechumenatu<sup>27</sup>, a które wprowadzają mających przyjąć chrzest do wspólnoty ludzi wierzących. Mają one miejsce w czasie obrzędu przyjęcia dzieci przy wejściu do kościoła.

Wobec rodziców i całego zgromadzenia szafarz wypowiada imię dziecka (lub mówi „drogie dzieci”, o ile tych dzieci jest więcej) wraz z formułą oznajmującą przyjęcie dziecka (dzieci) do wspólnoty<sup>28</sup>. Wspólnotą tą jest konkretna parafia, która „w pewien sposób przedstawia widzialny Kościół ustanowiony na całej ziemi” (KL 42; por. KK 26). Przez włączenie do parafii każdy ochrzczony wprowadzony jest jednocześnie w życie Kościoła partykularnego (diecezji) i Kościoła powszechnego. Liturgia chrztu prawdę tę ukazuje w ten sposób, że szafarz sakramentu kreśli znak krzyża na czole mającego przyjąć chrzest. Podobnie czynią rodzice i chrzestni<sup>29</sup>. Według *Katechizmu* znak ten „wyciska pieczęć Chrystusa na tym, który ma do Niego należeć, i oznacza łaskę odkupienia, jaką Chrystus nabył dla nas przez swój Krzyż” (nr 1235; por. 617; 2157). Każdy ochrzczony naznaczony krzyżem Chrystusa, jest „opieczętowany” pieczęcią „Boga żywego”, należy więc do Niego, jest Jego własnością i należy już do eschatologicznej wspólnoty zbawionych (por. Ap 7, 1-4; 9, 4).

Znak krzyża na czole ma biblijne uzasadnienie. Pierwszym, który otrzymał od Boga znamię, był Kain (Rdz 4, 15). Znamię to było znakiem jego ochrony, aby nikt go nie zabił i potwierdzeniem opieki Boga nad grzesznym czło-

<sup>26</sup> Zob. W. Grana t, *Sakramenty Święte*, cz. 2, Lublin 1966, s. 133-135; E. S z t a f r o w s k i, *Postugi i obowiązki związane z Sakramentem Chrztu*, w: *Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego*, red. J. Kudasiewicz, Warszawa 1981, s. 77-79.

<sup>27</sup> J. D a n i e l o u, *Wejście w historię zbawienia*, Kraków 1996, s. 63.

<sup>28</sup> OCHD nr 41.

<sup>29</sup> OCHD nr 41; zob. R. G u a r d i n i, *Znaki święte*, Wrocław 1982, s. 25-26; W. Ś w i e r z a w s k i, *Wiara co ci daje?*, Sandomierz 1992, s. 47-49.

wiek. W prorocztwie Ezechiela czytamy, że członkowie eschatologicznej wspólnoty, ocalałej z kataklizmu, noszą na czole znak TAW jako znak imienia Boga Jahwe (Ez 9, 4-6). Ponieważ w alfabecie hebrajskim litera TAW miała kształt krzyża, znak ten łatwo kojarzył się w chrześcijańskiej tradycji ze znakiem krzyża Chrystusowego<sup>30</sup>. Również św. Jan w Apokalipsie kilkakrotnie wspomina o „pieczęci Boga żywego”, wyciśniętej na czołach wybrańców, należących do społeczności zbawionych (Ap 7, 1-4; 9, 4). Krzyż to także znak odkupienia ludzkości i powszechnego pojednania z Bogiem; łączy niebo z ziemią, a jego ramiona obejmują wszystkie narody (Ef 2, 16). Jest on „drzewem życia”, wydającym owoc każdego miesiąca, a liście tego drzewa służą do leczenia narodów (Ap 22, 2). W momencie wywyższenia na krzyżu Chrystus zapewnia, że pociągnie wszystkich do siebie, co jest równoznaczne z odkupieniem<sup>31</sup>.

Dużo uwagi teologii krzyża poświęca św. Paweł. Uznaje on w krzyżu prawdziwą mądrość (1 Kor 1, 19-24). Jeśli Jezus został „zawieszony na drzewie” jak przeklęty, to dlatego, żeby nas uwolnić od niebezpieczeństwa prawa (Gal 3, 13). Jego ciało przybite do krzyża, „podobne do ciała grzechu”, pozwoliło Bogu „potępić grzech w ciele” (Rz 8, 3). Wszystko, co było dotąd przeciwnikiem, usunął z drogi, „przygwoździwszy do krzyża” (Kol 2, 14-15). Wprowadził pokój i jedność, tworząc „jedno Ciało” (Ef 2, 14-17)<sup>32</sup>.

Te biblijne prawdy w znaku czynionym na czole dziecka uobecniają się i aktualizują. Zdaniem Danielou znak krzyża oznacza nienaruszalność chrześcijanina, bowiem przez krzyż Chrystus pokonał wszelkie zwierzchności i moce i wysłużył wszystkim usprawiedliwienie (por. KKK 617)<sup>33</sup>. Te moce nie mają już władzy nad przyjmującym chrzest. Znak krzyża wskazuje również na przynależność do Chrystusa i do grona Jego uczniów oraz jest zapowiedzią ostatecznego pojednania z Bogiem i wspólnotą zbawionych w niebieskim Jeruzalem. Znak ten umacnia w chwilach pokus i trudności (por. KKK 2157), a błogosławieństwo krzyża towarzyszy człowiekowi przez całe jego życie. Znak krzyża pociąga też za sobą zobowiązanie natury religijno-społecznej. Wzywa do zmiany postępowania, zobowiązuje do zerwania z tym, co nie licuje z godnością chrześcijanina<sup>34</sup>. Każdy znak krzyża, który

<sup>30</sup> D a n i e l o u, dz. cyt., s. 72-73.

<sup>31</sup> B. M o k r z y c k i, *Droga chrześcijańskiego wtajemniczenia*, Warszawa 1983, s. 229.

<sup>32</sup> J. S a l i j, *Krzyż znakiem rozpoznawczym i symbolem chrześcijańskiego życia*, AK 109(1987), s. 56-59.

<sup>33</sup> Dz. cyt., s. 73.

<sup>34</sup> Zob. K. K o n e c k i, *Symbolika krzyża w odnowionej liturgii sakramentów*, AK

chrześcijanin czyni na swoim ciele i którym błogosławi innych, ma swoje źródło w sakramencie chrztu i jest jego anamnezą.

## V. WPROWADZENIE DO KOŚCIOŁA

Obrzędy wstępne kończy procesja rodziców z dziećmi i chrzestnych do miejsca, gdzie odbywa się liturgia słowa<sup>35</sup>. Zgromadzeni przy wejściu do kościoła, w którym głosi się słowo Boże i przyjmuje sakramenty, uroczyście wchodzi do świątyni, aby „poddąć się” działaniu Bożemu. Procesji tej towarzyszy śpiew, który nadając uroczystości podniosły nastrój, wyraża radość oraz ufność i nadzieję pokładaną w Bożym działaniu sakramentalnym. Procesja ta oznacza wprowadzenie dziecka do wspólnoty Kościoła<sup>36</sup>. Jest również znakiem zobowiązującym przyjmującego chrzest do tego, aby wyszedł on z ziemi grzechu i duchowego zniewolenia i doszedł do spotkania z Bogiem w nowej rzeczywistości; doszedł do ziemi harmonii, ładu, miłości i wolności. Obrzędy przyjęcia wyraźnie wytyczają drogę ku tej „ziemi obiecanej”, a procesja, która ma swój początek w drzwiach kościoła, zmierza poprzez kolejne etapy liturgii chrzcielnej do chrzcielnicy, gdzie dokona się sakramentalne odrodzenie do nowego życia.

## VI. EGZORCYZM I WŁOŻENIE RĘKI

Ponieważ chrzest oznacza wyzwolenie od grzechu i od szatana, przeto podczas chrzcielnych obrzędów wypowiada się nad kandydatem egzorcyzm (KKK 1237). Chrzcielny egzorcyzm, który odbywa się po liturgii słowa jest modlitwą (*oratio exorcismi*) wraz z towarzyszącym jej włożeniem ręki na głowę kandydata do chrztu. Rytuał przewiduje dwie wersje tej modlitwy<sup>37</sup>

Egzorcyzm ten przeszedł ważną ewolucję. Dawne egzorcyzmy skierowane były do szatana. Były one rozkazami szatanowi, aby wyszedł i oddalił się od katechumena<sup>38</sup>. Sprawiały one wrażenie, że szatanowi przypisuje się

---

109(1987), s. 68-69; W. S c h e n k, *Chrzest dzieci. Historia, teologia, wymogi duszpasterskie*, RBL 26(1973), s. 29; M o k r z y c k i, *Droga*, s. 204.

<sup>35</sup> OCHD nr 43.

<sup>36</sup> M o k r z y c k i, *Droga*, s. 204-205.

<sup>37</sup> OCHD nr 49 A-B.

<sup>38</sup> „Exorcizo te, omnis spiritus immunde, in nomine Dei Patris omnipotentis, et in nomine

zbyt duży wpływ na losy dziecka. Adresatem obecnego egzorcyzmu jest Bóg. Egzorcyzm ma charakter pokornego błagania skierowanego do Boga. Podejmując dialog z Bogiem, szafarz chrztu zawiera w modlitwie prośbę, aby oddalił złe moce i wyrwał dziecko z jarzma grzechu pierworodnego, tym samym czyniąc to dziecko świątynią Ducha Świętego<sup>39</sup> W trakcie tego egzorcyzmu dochodzi do pewnego rodzaju walki między Bogiem-Chrytusem a szatanem; walki podobnej do tej, którą Chrystus stoczył na pustyni (Mt 4, 1-11), a potem na krzyżu (Mt 27, 39-46). Teraz, po uwolnieniu go z mocy szatana, człowiek wchodzi w zasięg panowania Boga<sup>40</sup>

Natomiast włożenie ręki<sup>41</sup>, jako znak przypominający, nawiązuje do niektórych zdarzeń ze Starego Testamentu (por. KKK 1150): błogosławieństwa synów Józefa (Rdz 48, 13-16), błogosławieństwa Lewitów (Lb 8, 10), włożenia rąk na Jozuego przez Mojżesza (Lb 27, 15-23; Pp 34, 9). Gest ten nawiązuje także do wydarzeń z życia Chrystusa (por. KKK 1504), kiedy wkładając ręce, udzielał błogosławieństwa dzieciom (Mk 10, 16), uwalniał spod władzy złego ducha (Łk 4, 40-41), uleczył niewiastę pochyloną od osiemnastu lat (Łk 13, 12-13), przywrócił wzrok niewidomemu koło Betsaidy (Mk 8, 23). Chrystus tę swoją moc przekazał apostołom (Mk 16, 18). Oni również, przez włożenie rąk, błogosławią i uzdrawiają (por. KKK 1288). Paweł uzdrawia wielkorządcę Malty (Dz 28, 8), błogosławi Tymoteusza w celu „rozpalenia na nowo charyzmatu Bożego” (2 Tym 1, 6-7), a Piotr i Jan przekazują Ducha Świętego Samarytanom (Dz 8, 17).

Włożenie ręki jest widzialnym znakiem rzeczywistej mocy Bożej, która w tej danej chwili zstępuje na człowieka; jest przekazaniem daru Boga. Oznacza też, że Kościół bierze pod opiekę każdego ochrzczonego<sup>42</sup>.

---

Iesu Christi filii eius, Domini et Iudicis nostri, et in virtute Spiritus Sancti ut discedas ab hoc plasmate Dei N., quod Dominus noster ad templum sanctum suum vocare dignatus est, ut fiat templum Dei vivi et Spiritus Sanctus habitet in eo...” *Rituale Romanum*, Katowice 1927, Tit. II, cap. 2, 12.

<sup>39</sup> S. C z e r w i k, *Wprowadzenie do odnowionego chrztu dzieci*, w: *Sakrament chrztu*, red. S. Czerwik, Katowice 1973, s. 92.

<sup>40</sup> W. Ś w i e r z a w s k i, *Sakrament chrztu*, Wrocław 1984, s. 65-68.

<sup>41</sup> OCHD nr 51; zob. G u a r d i n i, dz. cyt., s. 26-29.

<sup>42</sup> STB, s. 1052-1053.

## VII. CHRZCIELNICA

Liturgię sakramentu chrztu poprzedza procesja do chrzcielnicy lub baptisterium, czyli wydzielonego miejsca przeznaczonego do udzielania chrztu<sup>43</sup> Chrzcielnica według *Rytuału* może być w kaplicy znajdującej się wewnątrz kościoła, poza kościołem lub w pobliżu ołtarza. Po udzieleniu sakramentu, rodzice z dziećmi przechodzą w procesji do nawy kościoła na znak, że chrzest jest sakramentem wprowadzającym do Kościoła.

Chrzcielnica jest jednym z ważniejszych miejsc w świątyni<sup>44</sup> Przy niej dokonuje się pierwsze spotkanie człowieka z Bogiem w znaku sakramentalnym. Dlatego powinna ona cieszyć się szacunkiem i pamięcią ze strony chrześcijan, którzy przy niej doznali oczyszczenia z grzechów i wszczepienia w Chrystusa, a także ze strony całej wspólnoty chrześcijańskiej, dla której w tym miejscu rodzą się nowi jej członkowie. Doniosłe znaczenie chrzcielnicy Kościół pragnie potwierdzić specjalnymi obrzędami błogosławieństwa, które można sprawować w połączeniu z celebracją sakramentu chrztu lub tylko z odnowieniem przyrzeczeń chrzcielnych<sup>45</sup>

W Kościele starożytnym chrzcielnica (*baptisterium*) była odrębną od kościoła budowlą, przeznaczoną wyłącznie do chrztu, w formie krzyża, kwadratu, sześcioboku, a najczęściej ośmioboku (forma okatagonalna)<sup>46</sup>. Liczba „osiem” odgrywała ważną rolę zarówno u Żydów (obrzezanie ósmego dnia po narodzeniu), jak i u chrześcijan: osiem błogosławieństw, zmartwychwstanie Chrystusa ósmego dnia, Jego ukazywanie się uczniom także ósmego dnia. Dzień ten łączono z nowym stworzeniem i początkiem czasów przyszłych. Zatem przyjmując chrzest, chrześcijanin wchodził w ósmy dzień (dzień zmartwychwstania), zapoczątkowany przez Chrystusa. Nawiązują do tego napisy umieszczane na chrzcielnicach<sup>47</sup> W baptysteriach umieszczano również róż-

<sup>43</sup> P. G a j d a, J. K u c z y ń s k a, J. W z o r e k, *Chrzcielnica*. EK III, 347-352; P. G a j d a, *Miejsce chrztu w nowej koncepcji wnętrza kościelnego*, RBL 25(1972), s. 127-129.

<sup>44</sup> W. G ł o w a, *Znaki i symbole w liturgii*, Przemyśl 1995, s. 168-169.

<sup>45</sup> M. P r z e c z e w s k i, *Błogosławieństwo chrzcielnicy*, RBL 46(1993), s. 85-93.

<sup>46</sup> A. K h a t c h a r i a n, *Origine et typologie des baptisteres paleochretiens*, Paris 1982; B. K l e i n h e y e r, *Sakramentliche Feiern I. Die Feier der Eingliederung in die Kirche*, Regensburg 1989, s. 57-63, 149-153.

<sup>47</sup> Napis taki zredagowany przez św. Ambrożego w ośmiu dystychach znajduje się np. na oktagonalnej chrzcielnicy w bazylice św. Tekli w Mediolanie:

Ośmioboczny tu kościół powstał i w obrzędzie  
Świętym źródło w ośmiobok godnie służyć będzie.

ne wizerunki. Najczęściej spotykanym był Chrystus Dobry Pasterz. Później pojawiają się także obrazy upadku pierwszych ludzi oraz jelenie pijące u źródła i trzymające w pyskach węże<sup>48</sup> Dawne *Rituale Romanum* zalecało natomiast, aby chrzcielnice były ozdobione wizerunkiem św. Jana udzielającego chrztu Chrystusowi<sup>49</sup>

Chrzcielnica jest znakiem źródła wody żywej. Jej wymowa nawiązuje do Chrystusowej rozmowy z Samarytanką przy studni Jakuba (J 4,5-42). Źródłana woda z głębokiej studni była bardzo ceniona i potrzebna w pustynnej Palestynie. Do tego źródła przyrównuje siebie Chrystus. Z Jego źródła wydobywa się „woda żywa wytryskująca ku życiu wiecznemu”; woda, która budzi prawdziwe i nadprzyrodzone życie w człowieku. Chrzcielnica przypomina to wiecznie bijące źródło łaski<sup>50</sup>.

## VIII. ZNAK WODY

Po przyjściu do chrzcielnicy szafarz wyjaśnia znak wody. Ona bowiem będzie widzialnym elementem, materialnym znakiem uświęcenia całego człowieka; będzie przybliżała niewidzialne bezpośrednio skutki działania Bożego<sup>51</sup>.

---

Pod tą liczbą kaplica chrztu niechaj się wznosi,  
 Bo ta liczba ludowi zbawienie przynosi.  
 W blasku zmartwychwstania Chrystus Pan obala  
 Bramy śmierci i zmarłych z matrwoty wyzwala.  
 Grzesznikom co swe winy w pokorze i skrusze  
 Wyznali, wodą czystą Pan obmywa dusze.  
 Wszyscy, co pragną zrzucić z siebie grzeszne życie,  
 Tu niech serca oczyszczą, tu dla dusz obmycie.  
 Tu niech spieszą! A człowiek z duszą aż po brzegi  
 Pełną winy, tu stanie się bielszy nad śniegi.  
 I święty niech tu biegnie, bo nikt być nie może  
 Świętym bez tego źródła. Tu królestwo Boże,  
 Sprawiedliwości Bożej chwała! Chwila błoga,  
 Gdy nagle wina ludu ginie z woli Boga.

Tłum. M. Bednarz, w: *Sakramenty wiary*, red. J. Żukowicz, Kraków 1970, s. 140.

<sup>48</sup> D a n i e l o u, dz. cyt., s. 38-39.

<sup>49</sup> W. S c h e n k, *Liturgia sakramentów świętych*, Lublin 1962, s. 44-45.

<sup>50</sup> G a j d a, *Miejsce chrztu*, s. 127; zob. *Obrzędy błogostawieństw*, t. II, nr 832-876.

<sup>51</sup> M o k r z y c k i, *Droga*, s. 210.

Woda jest symbolem życia Bożego, które staje się udziałem wszystkich wierzących w Chrystusa. W wodzie chrzcielnej dokonuje się nowe narodzenie do życia w pełni, czyli powrót do Boga.

Od początku świata woda, „zwyczajne i przedziwne stworzenie”, jest źródłem życia i płodności (KKK 1218). Woda w Starym Testamencie jest znakiem Bożego błogosławieństwa wobec tych, którzy Bogu wiernie służą (por. Rdz 27, 28; Ps 133, 3). Ma ona także właściwości oczyszczające (Ez 36, 25). Wypływająca w wizji Ezechiela ze świątyni woda symbolizuje moc ożywczą Boga; moc, która rozprzestrzeni się w czasach mesjańskich i pozwoli ludziom przynosić owoc w całej pełni (Ez 47, 12; 48, 10). Natomiast u Izajasza jest ona znakiem Ducha Bożego, który potrafi zmienić pustynię w kwitnący ogród, a lud niewierny w prawdziwego Izraela (Iz 44, 3-5)<sup>52</sup>. W Nowym Testamencie rozumienie wody jest podobne: oczyszcza (J 13, 2-15), ma moc uzdrawiającą (J 9, 6-7), jest wyrazem czystości moralnej (Mt 23, 24). Według św. Pawła woda chrzcielna jest także swoistą reprezentacją morza, będącego miejscem zamieszkania złych mocy i symbolem śmierci pokonanej przez Chrystusa (por. 1 Kor 10, 1-11). Przez chrzest z wody i Ducha Świętego mamy udział w śmierci i zmartwychwstaniu Chrystusa (KKK 1227; por. KKK 1214)<sup>53</sup>. Woda, konieczna do obmycia brudu fizycznego, w liturgii staje się znakiem obmycia z brudu moralnego, z grzechu.

Podczas liturgii chrztu wodę się błogosławi lub zanosi się nad nią modlitwą dziękczynną<sup>54</sup>, a następnie w momencie samego chrztu zanurza się w niej lub polewa głowę dziecka<sup>55</sup>. Błogosławieństwo wody ukazuje chrzest jako kontynuację Bożych interwencji w historii. Jest także dziękczynieniem za dobroć Boga i prośbą o uświęcenie wody mocą Ducha Świętego. Opierając się na formule błogosławieństwa wody chrzcielnej z Wigilii Paschalnej przypominającej „wielkie wydarzenia z historii zbawienia, które były już zapowiedziami misterium chrztu”, *Katechizm* ukazuje chrzest w kontekście ekonomii zbawienia (nr 1217).

Woda od początku świata jest „źródłem życia i płodności” i według Biblii „osłonięta” jest przez Ducha Świętego (por. Rdz 1, 2; KKK nr 1281; por. 344). Woda oznacza działanie Ducha Świętego w sakramencie chrztu przez to, że przy jej błogosławieństwie, „po wzywaniu Ducha Świętego staje się

---

<sup>52</sup> STB, s. 1058-1061.

<sup>53</sup> Tamże, s. 1061-1062.

<sup>54</sup> OCHD nr 54-55; zob. G u a r d i n i, dz. cyt., s. 47-49.

<sup>55</sup> OCHD nr 60.

ona skutecznym znakiem sakramentalnym nowego narodzenia [...] woda chrzcielna rzeczywiście oznacza nasze narodzenie do życia Bożego, które jest nam udzielane w Duchu Świętym” (KKK 694).

Wody potopu są obrazem odrodzenia, natomiast w arce Noego Kościół widział „obraz zbawienia przez chrzest” (KKK 1219; por. 1 P 3, 19-21). Przez chrzest Bóg unicestwia grzech i zbawia człowieka, podobnie jak wody potopu zniszczyły wszystko, co było grzeszne, natomiast arka ocaliła Noego. Ocaleni dzięki arce Noego zapowiadają (są typem) całej odkupionej ludzkości. Natomiast liczba „osiem” ocalonych z potopu może odnosić się do „dnia ósmego”, czyli zmartwychwstania Chrystusa<sup>56</sup>.

Symbolika wody jest bardzo bogata: źródłana symbolizuje życie, morska śmierć i dlatego była zapowiedzią „misterium Krzyża”, a chrzest w wodzie oznacza „udział w śmierci Chrystusa” (KKK 1220). Przejście Izraelitów przez Morze Czerwone i wyzwolenie z niewoli egipskiej jest zapowiedzią wyzwolenia z niewoli grzechu dokonującego się w sakramencie chrztu (KKK 1221). Jak w wodach Morza Czerwonego zostali utopieni wrogowie ludu wybranego i Bóg wyzwolił z niewoli swój lud, tak przez wodę chrzcielną wyzwala On człowieka z niewoli szatana (por. 1 Kor 10, 1-2). Biblijną zapowiedzią chrztu jest również przejście przez Jordan i wejście do Ziemi Obiecanej, będące „obrazem życia wiecznego” (KKK 1222). Zapowiedzi Starego Testamentu odnoszące się do chrztu zostały wypełnione w Chrystusie: sam przyjmuje chrzest od Jana w Jordanie, a po swoim zmartwychwstaniu poleca apostołom głoszenie Ewangelii i udzielanie chrztu (por. Mt 28, 19-20). W rozmowie z Nikodemem wskazuje na konieczność chrztu z wody i Ducha Świętego jako warunku zbawienia: „Jeśli się ktoś nie narodzi z wody i z Ducha, nie może wejść do królestwa Bożego” (J 3, 5). Podobny sens mają Jego słowa: „Jeśli ktoś jest spragniony, a wierzy we Mnie – niech przyjdzie do mnie i pije” (J 7, 37). W rozmowie z Samarytanką zapewnia, że „kto zaś będzie pił wodę, którą Ja mu dam, nie będzie pragnął na wieki, lecz woda, którą ja mu dam, stanie się w nim źródłem wody wytryskującej ku życiu wiecznemu” (J 4, 14).

Teksty tych modlitw, jeśli są należycie wypowiedane przez szafarza i z uwagą przyjmowane przez uczestników, ożywiają ich wiarę i umożliwiają pełniejsze przeżycie sakramentalnego znaku zanurzenia lub polania<sup>57</sup>

<sup>56</sup> K. R o m a n i u k, *Sakramentologia biblijna*, Warszawa 1991, s. 16.

<sup>57</sup> C z e r w i k, *Wprowadzenie*, s. 96-97.



## IX. SYMBOLIKA ZANURZENIA I POLANIA WODĄ

Szafarz dokonuje sakramentalnego aktu chrztu albo przez trzykrotne zanurzenie dziecka, albo przez trzykrotne polanie jego głowy przy jednoczesnym wypowiedzeniu formuły trynitarniej (por. KKK 1240)<sup>58</sup>.

Polanie wodą (zanurzenie) dziecka nie tylko przypomina potęgi śmierci walczące z życiem (potop, Morze Czerwone, Jordan), ale jest przede wszystkim symbolem życia. Chrystus bowiem te wszystkie potęgi pokonał, umierając na krzyżu, a po trzech dniach zmartwychwstając (por. KKK 1214). Ochrzczony ma zatem udział w Chrystusowych wydarzeniach paschalnych; jest ochrzczony w Chrystusie, zanurzony w Jego śmierć, razem z Nim pogrzebany, aby wkroczyć w nowe życie, aby być z Nim złączonym w jedno przez podobne zmartwychwstanie (Rz 6, 3-5). Prawdę tę najlepiej ilustruje udzielanie chrztu przez zanurzenie praktykowane w Kościele od najdawniejszych czasów: zanurzenie w wodzie chrzcielnej symbolizuje śmierć dotychczasowego stylu życia (śmierć dla grzechu), wynurzenie z wody zaś powstanie do życia nowego według nauki Chrystusa i Kościoła.

Przez odrodzenie w wodzie chrzcielnej człowiek wchodzi w specjalne relacje z Trójjedynym Bogiem. Wiąże się z umarłym i zmartwychwstałym Chrystusem (por. KKK 1239). Przez Niego wchodzi w związek z Duchem Świętym: „Wszyscyśmy bowiem w jednym Duchu zostali ochrzczeni” (1 Kor 12, 13). W tym Duchu zyskuje też ojcowsko-synowską relację z Bogiem. Ochrzczony wchodzi również w relacje z Kościołem. Łaska uświęcająca, którą nowo ochrzczony otrzymuje przez polanie wodą, jest łaską braterstwa i komunii z kimś drugim<sup>59</sup>

Ten znak liturgiczny ma jednocześnie wymiar spotkania Osoby Boga z osobą człowieka, gdzie ustami szafarza Bóg wypowiada imię ochrzczonego. Jest to moment, kiedy ochrzczony zostaje wpisany do „księgi życia” (por. Flp 4, 3; Ap 5, 1). Fakt tego przymierza zobowiązuje, dlatego św. Paweł zachęca: „Niechże więc grzech nie króluje w waszym śmiertelnym ciele, poddając was swoim pożądliwościom. Nie oddawajcie też członków waszych jako broń nieprawości na służbę grzechowi, ale oddajcie się na służbę Bogu jako ci, którzy ze śmierci przeszli do życia, i członki wasze oddajcie jako broń sprawiedliwości na służbę Bogu. Albowiem grzech nie powinien nad wami panować, skoro nie jesteście poddani Prawu, lecz łasce” (Rz 6, 12-14).

---

<sup>58</sup> OCHD nr 60.

<sup>59</sup> N a d o l s k i, *Liturgika*, t. III, s. 43.

## X. NAMASZCZENIE OLEJEM ŚWIĘTEGO KRZYŻMA

Po udzieleniu chrztu następują jeszcze trzy ważne obrzędy: namaszczenie krzyżmem świętym, włożenie białej szaty oraz wręczenie zapalanej świecy<sup>60</sup>. Te obrzędy wyjaśniające teologię chrztu mają ponownie uświadomić uczestnikom liturgii to, co dokonało się w dziecku przez chrzcielne obmycie (zanurzenie). Namaszczenie ochrzczonego dziecka wonnym olejem oznacza, że zostało ono „namaszczone” Duchem Świętym i wszczepione w Chrystusa Kapłana, Proroka i Króla (KKK 1241)<sup>61</sup>. Mówi o tym formuła towarzysząca namaszczeniu. Wymowę tego obrzędu jako „sakramentalnego znaku pieczęci daru Ducha Świętego” (KKK 1183) i „uchrystusowania” potwierdza Pismo św.

W Starym Testamencie rozróżnia się dwa rodzaje namaszczenia: jako czynność świecka oraz jako czynność sakralna. Sakralnego namaszczenia dostępowali królowie (Sdz 9, 8; 1 Sm 15, 1; 1 Krl 1, 39), arcykapłan i kapłani (Wj 28, 40-41; Kpł 8, 12; Lb 35, 25), a także (w sensie duchowym) prorocy (1 Krl 19, 16-20). Namaszczenie to oznaczało błogosławieństwo, poświęcenie, wyraz uznania przez Boga i wyróżnienia wobec ludzi; stanowiło znak powołania przez Boga do spełniania szczególnej funkcji w Narodzie Wybranym; sprawiało i oznaczało, że dana osoba była poświęcona Bogu i miała się cieszyć przy spełnianiu swej misji obecnością i mocą Ducha Bożego. W tym momencie namaszczonego przestawał być osobą prywatną, a zyskiwał przymiot bycia narzędziem w wypełnianiu Bożych planów<sup>62</sup>.

W Nowym Testamencie jest postać zapowiadanego i oczekiwanego Mesjasza (hebr. *Masziah*, namaszczonego). On jest najdoskonalszym i najpełniejszym „pomazańcem Boga”, mającym w sobie pełnię godności królewskiej, kapłańskiej i prorockiej. Obietnicę dania tej godności przekazuje także ludowi Bożemu, zapowiadając zesłanie swego Ducha<sup>63</sup>.

Namaszczenie neofity olejem krzyżma jest widzialnym znakiem włączenia we wspólnotę królewską, kapłańską, prorocką ludu Bożego, które dokonało się już w chrzcielnym obmyciu. W tym prostym geście wyrażone są Boże zamierzenia względem człowieka, odnośnie do jego praw i obowiązków. Nowo ochrzczonego otrzymuje posłannictwo „sprawowania kultu duchowego,

<sup>60</sup> OCHD nr 62-65.

<sup>61</sup> M o k r z y c k i, dz. cyt., s. 215.

<sup>62</sup> STB, s. 515-518.

<sup>63</sup> Zob. M o k r z y c k i, dz. cyt., s. 234-236; L u r k e r, *Słownik*, s. 156-157; STB, s. 467-471.

aby Bóg był wielbiony, a ludzie zbawieni” (KK 34) i ma „ogłaszać dzieła Jego potęgi” (1 P 2,9). Jest on powołany do dawania swoim życiem świadectwa, aby „moc Ewangelii jaśniała w życiu codziennym, rodzinnym i społecznym” (KK 35). Ma również być w świecie narzędziem w rozszerzaniu „królestwa prawdy i życia, królestwa świętości i łaski, królestwa sprawiedliwości, miłości i pokoju”<sup>64</sup>.

## XI. BIAŁA SZATA – PRZYOBLECZENIE SIĘ W CHRYSSTUSA

Po namaszczeniu krzyżmem, następnym znakiem odsłaniającym treść tajemnic chrzcielnych, jest przekazanie lub włożenie ochrzczoneму białej szaty. Obrzęd ten wraz z formułą słowną ma podwójną symbolikę związaną z włożeniem szaty oraz z jej białym kolorem<sup>65</sup>

W Piśmie św. szata jest odzwierciedleniem życia w społeczności; jest znakiem życia harmonijnego przejawiającego się w konkretnej pracy (1 Sm 25, 4-8) i we wzajemnej pomocy (Prz 31, 30). Jest ona znakiem przymierza między Jonatanem a Dawidem (1 Sm 18, 3-4); wyraża błogosławieństwo, oznacza świat uporządkowany przez Stwórcę i zapowiada ponowne odzyskanie chwały utraconej w raju (por. Rdz 3, 21). Uosobieniem i pełnią chwały jest Chrystus objawiający się w blasku szat podczas Przemienienia na Górze Tabor (Mt 17, 2), a każdy człowiek powołany jest do partycypowania w tej chwale<sup>66</sup>.

Kolor biały jest w Biblii kolorem światła i życia; towarzyszy świętom oraz przejawom radości, podziwu, triumfu, niewinności, czystości; jest kolorem oznaczającym istoty niebieskie oraz byty przemienione. Ma także swój eschatologiczny sens. Apokalipsa, opisując świat niebieski: kamień (2, 17), obłok (14, 14), konia (19, 11), tron (20, 11), szczególnie uwydatnia ich blask i biel. Podobnie jest w innych perykopalach biblijnych dotyczących „przybyłych z nieba”: człowieka odzianego w białą szatę (Ez 9, 2), wysłanników Boga „w lśniących szatach” (Łk 24, 4; Dz 10, 30), dwudziestu czterech starców z dworu niebiańskiego (Ap 4, 4), Syna Człowieczego (Ap 1, 13). Biel jest także synonimem uczestnictwa w chwalebny sposób bycia samego Boga

<sup>64</sup> Prefacja o Jezusie Chrystusie Królu Wszechświata, w: *Mszał Rzymski dla diecezji polskich*, Poznań 1986, s. 66\*

<sup>65</sup> Ś w i e r z a w s k i. *Sakrament chrztu*, s. 117-118.

<sup>66</sup> STB, s. 926-930; M o k r z y c k i, dz. cyt., 238-239; B. N e u n h e u s e r, *Baptême et Confirmation*, Paris 1966, s. 31-32.

(Ap 7, 9-13), czego wcześniejszym warunkiem jest oczyszczenie z grzechów (Iz 1, 18; Ps 51, 9) oraz zanurzenie we krwi Baranka (Ap 7, 14). Biała szata jest symbolem doskonałej czystości i nieprzemijającego piękna<sup>67</sup>

Nałożenie szaty podczas obrzędów chrzcielnych oznacza przymierze z Chrystusem, jest „przyobleczeniem się w Chrystusa” (Rz 13, 14; por. KKK 1243), uczestnictwem w Jego chwale. Z kolei kolor biały tej szaty jest symbolem otrzymanej przez chrzest niewinności dziecięstwa Bożego (Kol 3, 10). Przypomina obowiązek zachowywania czystości i jasności postępowania: „Zaklinam was w Panu, abyście już nie postępowali tak, jak postępują pogaanie [...] Wy nie tak nauczyliście się Chrystusa. Słyszeliście przecież o Nim i zostaliście pouczeni w Nim, zgodnie z prawdą, jaka jest w Jezusie, że – co się tyczy poprzedniego sposobu życia – trzeba porzucić dawnego człowieka, który ulega zepsuciu na skutek zwodniczych żądz, odnawiać się duchem w waszym myśleniu i przyoblec człowieka nowego, stworzonego według Boga” (Ef 4, 17-24). Obowiązek ten podobny jest do troski o „skarb drogocenny” (2 Kor 4, 7) i dotyczy nie tylko nowo ochrzczonego, ale również jego rodziców i chrzestnych, którzy „słowem i przykładem mają pomagać w zachowaniu godności dziecka Bożego”<sup>68</sup>.

## XII. SYMBOL ŚWIATŁA

Zewnętrzny kształt obrzędu „zapalenia świecy” składa się z trzech elementów: ukazania przez szafarza świecy paschalnej wszystkim zgromadzonym i zapalenia od tego paschału świecy dziecka przez ojca lub chrzestnego, słów zachęty skierowanej do rodziców nowo ochrzczonego („Przyjmijcie światło Chrystusa”) oraz formuły zakończeniowej wypowiedzianej przez szafarza<sup>69</sup>

Ogień jest źródłem światła i ciepła, bez nich nie ma życia. Wieczna noc i zimno kojarzy się zwykle ze śmiercią. Dlatego w wielu religiach ogień jest nie tylko znakiem bóstwa, ale także przedmiotem kultu. Naturalne światło jest symbolem światła absolutnego, czyli samego Boga. W historii zbawienia znakiem bliskości Boga był ogień i światło<sup>70</sup>. Na początku stworzenia Bóg

<sup>67</sup> M o k r z y c k i, dz. cyt., s. 240; L u r k e r, dz. cyt., s. 25.

<sup>68</sup> OCHD nr 64; W. S c h e n k, *Wtajemniczenie w liturgię chrztu i jego symbolikę*. AK 68(1965), s. 182; Ś w i e r z a w s k i, *Sakrament chrztu*, s. 118-119; S c h e n k, *Chrzest dzieci*, s. 33-34.

<sup>69</sup> OCHD nr 65; zob. G u a r d i n i, dz. cyt., s. 44-46.

<sup>70</sup> Zob. STB, s. 615-619, 956-961.

rzekł: „Niech stanie się światłość” (Rdz 1, 3). W znaku ognia ukazał się Bóg Mojżeszowi (Wj 3, 2-6), a następnie w czasie wędrówki przez pustynię „Pan szedł przed nimi [...] podczas nocy jako słup ognia” (Wj 13, 21). Temat „światła” towarzyszy całemu objawieniu biblijnemu. Bóg jest nie tylko Stwórcą światła (Rdz 1, 1-5), ale w tę światłość jest On także odziany (Ps 104, 2); a z Jego rąk tryskają promienie (Ha 3, 3). On rozświetla drogę do ziemi obiecanej narodowi izraelskiemu (Wj 13,21-22), oświeca kroki człowieka (Prz 6, 23; Ps 119, 105), jest lampą, która tego człowieka prowadzi (Hi 29, 3; Ps 18, 29). „Światłością świata” (J 8, 12) jest Chrystus: wschodzące Słońce (Łk 1, 78), które ma oświecić narody (Iz 42, 6; Łk 2, 32) i każdego człowieka (J 1, 9). Chrystus daje też polecenie swoim uczniom, aby ich „światłość świeciła przed ludźmi” (Mt 5, 16), aby spełniali wymagania prawdy, gdyż w ten sposób zbliżają się do światła (J 3, 18-21).

Światło jest również tematem orędzia paschalnego. Jego walory przedstawione są tam w kontekście trzech nocy. Noc pierwsza to noc wyjścia z Egiptu i przejścia przez Morze Czerwone: „Jest to zatem ta noc, która światłem ognistego słupa rozproszyła ciemności grzechu”<sup>71</sup>. Drugą nocą jest ta, w której „Chrystus, skruszywszy więzy śmierci, jako zwycięzca wyszedł z otchłani”<sup>72</sup>. „O, zaiste błogosławiona noc, jedyna, która była godna poznać czas i godzinę zmartwychwstania Chrystusa”<sup>73</sup>. Ostatnia to aktualna noc Wigilii Paschalnej, w której Chrystus rozprasza mroki grzechu i jednoczy oświeconych w jeden lud Boży: „Uświęcająca siła tej nocy oddala zbrodnie, z przewin obmywa, przywraca niewinność upadłym a radość smutnym, rozprasza nienawiść, usposabia do zgody i ugina potęg”<sup>74</sup>.

To właśnie Światło ma przyjąć nowo ochrzczonego. Wskazanie przez szafarza podczas obrzędów chrzcielnych na paschał jest równoznaczne ze wskazaniem na Chrystusa. Zbliżenie się do tego paschału jest kolejnym już potwierdzeniem decyzji o woli kroczenia Chrystusową drogą; drogą dobra, a nie drogą zła (tylko ci, którzy czynią zło, szukają ciemności). Zapalenie świecy dziecka od paschału oznacza oświecenie go przez Chrystusa, przyjęcie Jego światła. Ochrzczonego jest synem tej światłości (1 Tes 5, 5; Ef 5, 8) i otrzymuje w tej chwili nowe światło oczy serca dla głębszego poznania Boga i sensu ludzkiego życia (Ef 1, 17-18). Sama płonąca świeca jest symbolem trwania

---

<sup>71</sup> *Orędzie Paschalne*, w: *Mszał Rzymski*, s. 158.

<sup>72</sup> Tamże.

<sup>73</sup> Tamże, s. 159.

<sup>74</sup> Tamże.

w wierze, którą dzieci powinny się charakteryzować w życiu, aby „wyjść na spotkanie przychodzącego Pana”<sup>75</sup> Trwanie i rozwój światła wiary Kościół powierza rodzicom i chrzestnym, gdyż od nich w dużej mierze zależy, czy dziecko w przyszłości potwierdzi tę wiarę<sup>76</sup>.

## ON THE MYSTAGOGY OF THE CELEBRATION OF CHILDREN'S BAPTISM IN THE LIGHT OF THE CATECHISM OF THE CATHOLIC CHURCH

### S u m m a r y

According to the *Catechism*, the celebration of the sacraments is made up of holy signs, symbols and rituals into which participants should be initiated. The liturgical catechesis serves to this end, it is also called "mystagogy," that is initiation into the mystery of Christ, a mystery hidden and put into practice for the faithful by means of signs, symbolical acts and verbal formulas. First the author shows a close relationship between the liturgy and catechesis, and then explains the most important symbolical signs and acts in the liturgy of the baptism of children. We find here first the liturgical congregation in which baptism is being celebrated. It is the sign of the Church in which baptism is being given and into which it initiates. The main agent in the sacraments is Christ, but His sign is each giving baptism. Then the signs directly linked with baptism are discussed: the sign of the cross on the forehead, the symbolical introduction into the Church, exorcism and laying the hands on the head, the symbolism of the baptismal font and immersing into the baptismal water or pouring with it. There are some rituals which indicate the invisible effects of the sacrament of baptism during its celebration: the anointing of the oil of the holy chrism, giving the white robe and light from the paschal candle. The interpretation of the most important signs and symbolical acts of the baptismal liturgy, as they have been presented here, has been based on the data of the Holy Scriptures, the tradition of the Church and contemporary theological literature.

*Translated by Jan Kłós*

---

<sup>75</sup> OCHD nr 65.

<sup>76</sup> C z e r w i k, *Liturgia chrztu*, s. 70; S c h e n k, *Chrzest dzieci*, s. 34-35; Ś w i e r z a w s k i, *Sakrament chrztu*, s. 125-126.